

*DE LANGGEWENSTE EN VAST AANSTAANDE
BEKERING VAN HET VOLK DER JODEN*

*STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2016*

D E
LANGH GEWENSCHTE
En vast
AENSTAENDE BEKERING
Van het
VOLK der JOODEN,

*Nevens de maniere van dien, de aenleidende middelen daer toe,
ende de weg, die God in deezen met dat Volk houden zal;
geijk ook de wyze van de vereniging der Stammen, de her-
bouwing van hun Stad, en wederkering in hun land; tot
overtuiging, vriendelyke uitlokking, en vertroosting
van het verstroyde Israël, in 't breede vertoon, in
eene kortbondige verklaring van die zoo nadruk-
kelyke, en wydluftige Godspraek*

V A N
JEREMIAS XXXI.

Verrykt met verscheide aenmerkingen, en Nooten ter
zelve materie dienende

DOOR
JOACHIMUS MOBACHIUS,
Predikant tot s'HERTOGENBOSCH.

P U T R E C H T

By JACOB van POOLSUM, Boekverkooper 1746

verscheide Tijden / na dat sijn Zoon de Messias, volgens sijne verbaane Belofte / of nog eerst als toekomstende verbaant weder / of alreets zoude gekomen zijn: Na die verscheidene Tyden is aen de Kerk verscheiden geluk, en zegen, met verscheidene gaven, ende goederen toegesagt.

Indien het Gode behaegd hadde / zou zoude Hy den Messias terstond na den Val, hebben kunnen zenden in de wereld / om voer de sondaren aen sijne gerechtigheid te bewoeden; en daer uit zoude dan gevolgd zijn / dat God maer eenerley Huishouinge zoude hebben kunnen houden in sijn Kerk; namelijk die Huishouinge, welcke hem betaemde / na dat de Messias al door tijden volmaekt, ende in sijne Heerlykheid ingegaen was. Dog 't heeft den Heere niet goed gedacht / den Beloofden Messias eerst na den Val, * of hoort daer aen te zenden / maer eerst na verloop van onrent 4000 Jaren te laten geboren worden; En daer uit is voorgeseyden / dat God sijn Kerk door verscheidene Huishouingen heeft gesieken te bestieren / en te regeren / en sijn Genade-Verbond verscheidentijl te beheren.

De Gelovige van alle tyden zijn al te zamen wel Erfgenamen van Gods Eeuwige Testament, en in den Hemel deelagtig de zelve zaligheid, en alle door Christus, en het gelove in hem / zalig geworden op een en de zelve wijze; maer die zelve genade Gods / word na de verscheidene gelegentheden van tijd / ook verscheidentijl bebleid / en bebed / ende daer van zijn hier op Verdede aen Gods Kerk verscheidene Goederen, Gaven, en Weldaden geschonken / en zulke in een minder of meerder

Op p 3 maet.

* De reden waerom Jehovah God niet beliefd heeft sijn na de val het beloofde Vrouwen-zaed, Gen. 3. 15. in de wereld te zenden, is behalven sijn vrymagtig welbehaegen, en andere ons nog verborgene redenen, besonder deeze, dat hy dus eerst de onmacht van 't gansche Aaronsche Priesterdom, en van alle Schepzelen opentlik wilde ten toon stellen, en doen blyken, dat geen Schepzel in Hemel, of op Aerde magtig, en bequaem was een enige ziel uit het verdert te verlossen, en Gode het vercoylte rantzoen te geven, Ps. 49. 8, 9. Voorts opdat hy door middel van 700 veel Schaduwen, en voorbeelden van Moses Wet, de Messias in alle sijne heereyke graverseelen eerst genoegsaem als in prent, en schiltey mogt vermaent, en op het levendigste voor aller ooggen afgeschildert hebben, ten einde de Gelovige Erfmagteren een betaemelik begrip alvorens van sijn Persoon, en gansche Zoen-werk mogten erlangen, en met te meer hoopagtig voor, en begeerte na hem, en sijn komste mogten aengedaen zyn. En dadelik, opdat hy dus alvorens hun liefde en verlangen, gelik ook hun gelove en hope jegens den zelven, genoegsaem mogt geoeffend hebben.

Vers 31. Ziet de dagen komen, spreekt de HEERE: dat ik met den Huize Israels, en met den Huize Juda een Nieuw Verbond zal maken.

Nationaal Verbond

Inleydinge tot v. c. 31.

Het heeft den Heere God behaegd / om sijne verboudinge te luysheden te betonen / sijn Kerk op deze wereld te stellen in meer als eenerley staet, en dat in opzichte van

ver-

maet. *Zamers* die handen alle zoo groot / zoo veelvoudig en overvloedig niet zijn / *voorz* de verschijning van Christus in de Weereld, als wel / na dat Hy in den Vleesche geopenbaert / en als den Oversten Leydsman der zaligheid / door Lyden volmaekt was. Het konde niet wezen / dat er geen heerlyker goederen en uitnemender voorregten zonden geschonken worden aan de Kerk, na dat Christus gekomen / gestorven / en verheerlijkt was / als *voorz* dien tijd: *Daer* is nu een groote overloed van genade, van gaven, van goederen, en weldaden; meer troost, en blydschap na dat Christus gekomen / de Beloften vervuld / en sijn werk verrijkt heeft / als wanneer Hy nog verwaagt wierd.

Dit is dan de reden / dat God in het Bestier van sijn Kerk, hier op Aerden een anderen voet gehouden heeft *voorz* Christus komste, en een ander na sijn komst; En na die verscheidentheid van tyd sijn Kerke, ook na haren uiterlyken staet, en bedieninge verscheidentlyk geregeerd / en daer in een verscheiden manier van Huishoulinge gezutit heeft.

Ondertusschen zijn alle de *hoornaemste* / en opmerkelykste veranderingen gebeurd / *voorz* het inboeren van de Bedieningen, zoo van het O. als van het N. T. zijnde geschild niet zonder opschuddinge, of beweginge * van de geheele Wereld, beyde van Hemel en Aerde. *Wat* was dat een groote veranderinge, doe God de Volkeren van een scheidende / en de Heidenen den Scheidbrief gevende / Israel alleen aennam *voorz* sijn Volk, die Hy uit Egyptenland uitgeleid hebende / in de woestyne vragt / en aan den Berg Sinai sijne Wet gaf / in donkerheden, in duisternis en onweder, met het geklank der Bazuine, en de stemme der woorden, wel-

ben; daerom heeft hy dan niet eerder sijn *Soon* willen in 't vleesch zenden, als na dat nu alle *Profeten* lang genoeg van hem gesongen, alle *schaduw*en genoegzaam op hem *geinspeeld*, alle *Vaders* op hem *gehoopt*, en alle *gelovige* als een enig Man na hem *gereikhalst* hadden.

* *Daer* zag men strax al een bewys van in *Pharao*, en al sijn Volk, welke eene *opshudding*, en *verlagentheid* zulx in sijn Ryk maekte, toen *Jehovah* God slegts een begin maekte, om het Volk *Israels* uit *Egypten* te doen *uitgaen*, tot sijn besonder Volk aen te nemen, en te brengen onder de *band des verbonds*, en welke een geweldige *Neerlaege* sulks verder onder sijn *gansch* heyr verwekte, als het zelve nu daedelik *uitging* uit dat land. Voorts waeren alle omleggende *Volkeren* daer op strax als in *rep* en *roer*, en zulx sleepte niet anders als *Oorlog*, op *Oorlog*, en *Neerlaege*, op *Neerlaege* onder de *Heidenen* na zig; ja! een gehele *verwisseling*, of *verwoesting* van verscheidene *Landen*, *Steden*, en *Ryken*.

Welke alle die ze *hoorden* verschijfite / Heb. 12: 16. dat Gods en Christi stemme toen de Aerde beweegde? *Maer* geen inder verandering maest 'er geschieden / *wanneer* de Bedieninge van het O. T. afgeschast / en de staet van de Kerk des N. T. ongerigt / en ingesteld wierde: dat hadde de *Profet* Haggai Cap. 2: 7, 8. *voorzien* en *voorzegt*: *Alzo*o zeit de Heere der Heerscharen, nog eens een weinig (tijds) zal 't zyn, en ik zal de Hemelen, ende de Aerde, ende de Zee, en het drooge doen beven. Ja! ik zal alle de Heidenen doen beven, ende zy zullen komen tot den wensch aller Heidenen. *De* Apostel Paulus deze *woorden* *verrekkende* / die op haren tijd *brengende* / en op hare zaak *toepassende* / heeft daer over deze *aenmerkinge* / Heb. 12: 27. *als* hy zegt / Dit (woord) nog eenmael, wyft aen de veranderinge der beweeglyke dingen, als welke gemaakt waren, op dat blyven zouden de dingen, die niet beweeglyk en zyn. *En* verstaet *voorz* de beweeglyke dingen, die aerdsche en vergankelyke dingen, die *eerstijds* waren onder de Bedieninge des O. T. *als* / de Stoel van Moles, die om verre *getroepen* / en die genaemde Goden, die daer op *gezet*en waren / welke *afgedankt* moesten worden / die Aerdsche Tempel en *Welchlyk* Heiligdom, met al dien *uiterlyken* toestel / welke *vergenomen* moesten worden. *Alle* deze dingen, zegt *Paulus* / waren beweeglyk, * en daer toe alleen gemaakt, op dat blyven zouden de dingen, die niet beweeglyk zyn; *namelyk* de Geestelyke Goederen, die gebonden worden in den staet, en onder de Bedieninge van de Kerk des N. T. Die alle onvergankelyk en eeuwigdurende zijn; waerom de *Apostel* Paulus daer ook op besluit: vs. 28. dat wy een onbeweeglyk Koninkryk ontfangen hebben.

Van deze zaak, en wonderlyke veranderinge in den Staet van de Kerke *Gods* / handelt de *Profet* Jeremias, vs. 31, 32, 33, en 34 van dit Capittel, daer in (na onze gedagten) *voorzienende* van 't geen den Jooden in 't laetste der dagen *stont* te

Toepas-
sing op
vs. 31, 32,
33, 34.

* *Wan* toe men ook moet brengen, 't gansche *Aaronische* *Priesterdom*, mer alle die *rechts* *schaduwagtigen* *omslag*; zynde dat *Priesterdom* een *vergankelyk*, of *vergankelyk* *Priesterdom*, dat van de eene *overging* tot de andere, en waar in yder *Priester* door de dood verhinderd wierde langer *Profet* te zyn, daer 't *Priesterchap* van de *Messias* gansch *onvergankelyk*, en *onvergankelyk* van den eenen tot den anderen zoude zyn, na dien hy door de dood niet zouw *verhindert* worden, *Priester* te zyn, als de welke *Profet* in de *eeuwigheid* zouw zyn, en daerom *na* een *andere* *ordeninge*. i. v. van *Melchizedek*. Heb. 7, Ps. 110.

te wederbaren / aenwijzende by onderstelling de verandering van de vorige dagen, en forme van Regeering, en de Invoering van het N. T. met des zelfs Heerlyke Goederen, en uitnemende Voorregten. Want dus zegt de Profet / of liever God by den Profet.

Vf. 31. „Ziet de dagen komen, spreekt de HEERE, dat ik met den Huize Israels, en met den Huize Juda een nieuw Verbond zal maken.

Vf. 32. „Niet na 't Verbond, dat ik met hare Vaders gemaakt heb, ten dage als ik hare hand aengreep, om haer uit Egypten-land uit te voeren: welk myn Verbond zy vernietigd hebben; hoewel ik ze getrouwt hadde, spreekt de HEERE.

Vf. 33. „Maer dit is 't Verbond, dat ik na die dagen met den Huize Israels maken zal spreekt de HEERE; ik zal myn wet in haer binnenste geven, en zal die in haer herte schryven; en ik zal hen tot een God zyn, en zy zullen my tot een Volk zyn, enz.

De Zamenhang der zelve met de voorgaende / valt niet zwaer na te sporen / die we sigtelijk dus konnen opmaken / dat van vf. 27. tot vf. 31. beloofd waren zekere lighaemelyke weldaden, die de Heere in 't laetste der dagen aan het Huis Israels en Juda te gelijk schenken zoude / nevens het gedrag der Jooden ontrent de zelve; maar nu aengesproken wordt / welke geestelyke goederen de zelve dan erlangen zullen.

Ofte deeze woorden hangen nader met de twee naest voorgaende versen dus te zamen / dat nu eben te voren getoond was / dat een Soon niet zal dragen de ongerechtigheid van zijn Vader, als hy in de zelve sonde niet volhard, maer dat die zelve ziele, die sondigd, zal sterven, en dus / dat de Jooden als dan zonden overtuigd worden / dat alle rampen hen overgekomen in, en na de verwoesting van Jeruzalem, hen geenzints alleen om de sonden hunner Vaders, maer ook om haer eige sonden zijn overgekomen; waer van de Heere nu reden geeft / wijs hy nog eens een Nieuw Verbond met hunne kinderen zoude maken.

Deeze woorden zijn wy te rade geknozen / om wat uitvoeriger te verhandelen / op dat wy wel bezijpen / en te recht verstaen mogten de Heerlykheid van het Nieuw Testament, en Verbond, boven het Oude Testament, en Verbond: En wat uitnemende Goederen, en Weldaden de Heere

Zamenhang van dit en de volgende versen met de voorgaende.

Voorstel.

Heere bevestigde Verbonds-God aan de Gelovige van het N. T. gesproken / ende mede gedeelt heeft: En op dat een weder wy te recht nemende / zig daer in met dankzegginge verhoeden zoude. Te meer / om dat wy eens aengeboden hebben in het 1ste Deel van ons Werkje tegen de Eerwaerde Heer Swarte, ons wel by occasie over de Twee Verbonden, en wel bepaeldelijc in een Verhandeling over Jerem. 31: 31 — 33. nader te willen uiten.

Verwijl egter alles / wat 'er wel over te zeggen valt / niet van ons gezigt wasden in de verklaring van dit 31ste vers alleen / zoo bezochten wy den geenen / de welke begeerig is een grondtelijk Bericht van die Twee Verbonden te hebben / (welker rechte kennis een groot ligt aan de gantsche Godvoltoeheld byzet) om de verklaring van de twee volgende versen, als een Aenhangzel 'er by te overwegen; en dus het een met het ander zamen te voegen.

In deze tegenwoordige woorden staen ons dan onderscheidentlijk te bezien:

I. De zaak zelve / door God beloofd.

II. De Personen waer aan de Belofte geschied.

III. De Tyd, wanneer zulks gebeuren zoude.

Wetende het 1ste, wy horen hier van spreken van tweederley Verbonden, die hier / vergeleken met vf. 32. van mallanderen onderscheiden worden / t. w. een Oud Verbond, en een Nieuw Verbond, het welk na het Eerste goudt opgericht worden.

Waarom moeten wy weten / dat hier door het Eerste Verbond niet verstaen wordt het Verbond der Werken: 't welke haer uit blijkt / omdat het Verbond der Werken niet Adam opgericht is in 't Parady; en van dit Oude Verbond zegt God / dat hy het gemaakt heeft met de Vaders van Israel, ten dage als hy haar uit Egypten uitleide. En toen het Nieuwe Verbond, dat God hier beloofd te zullen oprichten met zijn Kerk, moet ook niet verstaen worden het Verbond der Genade; want van dit Nieuwe Verbond zegt hier de Heere / dat hy het met den Huize Israels maken zal na die dagen: Maer nu het Verbond der Genade is niet eerst opgericht na de dagen van de Wet, of na de dagen van den Profet Jeremias. Hier worden dan Twee onderscheidentlijk verstaen, en Verbonden verstaen / welke van die beide onderscheiden zijn: 't welk ook hier uit ontwikkelingelyk blijkt / omdat Paulus ons verzekert / dat in deze plaats van het N. T. en des zelfs Erfgenamen, in te

Afdeling der Hoofdzaken, die in dit 31 vers voorkomen, in 3 Deelen.

Verklaring van het eerste Deel.

genstellinge van 't O. T. en des zelfs Bedieninge gesproken word / Heb. 8: 6. — daer hy den Hoge priester des N. T. verheben / ende verheerlijkt hebbende houen de Priesters van het O. T. zegt: Ende nu heeft hy zoo veel uitnemender bedieninge gekregen, als hy ook eenes beteren verbonds Middelaer is, 't welk in betere beloftenissen bevestigt is. Want indien dat eerste (Verbond) onberispelyk ware geweest, zoo en zoude voor het tweede geen plaetse gezocht geweest zyn. Want haer berispende, zegt hy tot haar: ziet de dagen komen, spreek de Heere, en ik zal over het Huis Israels, en over het Huis Juda een nieuw verbond oprigten. En vervolgens verhaelt hebbende de woorden van onzen Text, besluit aldus met te zeggen: Een Nieuw Verbond, zoo heeft hy het eerste oud gemaakt, dat nu oud gemaakt is, en veroudet, is na by de verdwyninge, vs. 13.

Mit die woorden blijkt ook klaarlijk / dat door het Eerste Verbond niet verstaen word het Verbond der Werken; want Paulus zegt van dat Verbond, dat het niet onberispelyk is geweest / als niet behelsende die betere beloftenissen, en dat het daerom door het Nieuwe is oud gemaakt / ende veroudet: zoo dat het ten tijde / als Paulus dat schreef / na by de verdwyninge was / en met de verwoesting van Stad en Tempel geheel verdoeveneren is. Nummers kan dat alles onmogelyk van het Verbond der Werken verstaen worden / als het welke in zig zelve geenints zwak en berispelyk was / en zekerlijk had de belofenis van het eeuwige leven, onder beding van een volmaekte genoorzaemheid, en 't welke niet eerst is oud gemaakt en veroudet, en na by de verdwyninge geluorden voor de gelovige nu in de dagen des N. T. ten tijde van Paulus, maer zelfs al aenstantz na de zonde, door de oprigting van het Genade-verbond in de Messias.

Ook kan dat niet verstaen worden van het wezentlijke en eigentlijke Genade-verbond, (gelijk sommige willen /) zoo als het bekleed was met verscheidene Cerimonieele plegtigheden, en op een Cerimonieele wyze uitgehoerd werd: Nummers het Genade-verbond, hoe outtijds ook be-veerd / had Jesus wel ter deeg tot een Middelaer, daer Paulus hem alleen Middelaer van 't Nieuwe Verbond naemt. Heb. 8: 6. Ook kan het Genade-verbond geenints zwak en berispelyk genaemd worden / nog gezegd worden te verouderen, en te verdwynen; maer zekerlijk behelst 't de Belofte van het Eeuwig Leven. Behalven dat (nauweliensta gesproken) geen gelovig Bondgenoot het Genade-verbond

van

kan vernietigen, soo als van dit oude Verbond, vs. 31. gesluld word / dat gansch Israël gedaen heeft. En zoo Jeremias hier ook al sprak van het Verbond der Werken, of het Verbond der Genade in 't gemeen / zoo zoude Paulus uit deze woorden niet recht argumenteren, tegen de wet der Cerimonien: want het Verbond der genade sluit eigentlijk in 't gemeen niet uit / de Offerhanden, en de andere werken der wet, gelijk als blijken kan uit de Huishouinge des O. T. toen het verbond der genade al plaets had / en daer mede de Offerhanden, en gansche Schaduw-dienst egter onafscheidelijk gepaerd gingen / en dus zeer wel bestaen konden. * Ook zoude het binten 't oogmerk van Paulus zijn / te spreken van het Verbond der Werken, omdat hy daer alleen handeld van de afschaffinge en vernietinge van de Wet der Schaduwen, en het Levitisch Priesterdom.

't Blijkt dan zoo klaar als de dag / dat in onzen Text geenints gesproken word van het Genade Testament, en Verbond in 't gemeen / maer van het Nieuwe in tegenstellinge van het Oude in 't bezonder. Jesus noemt het zelfs een Nieuw Testament, en Verbond, en hy stelt het dus tegen het Oude, dat van Sinai was / Math 26: 28. Zoo verstaen ook onze Kanttekenaers deze woorden van het N. T. in tegenstellinge van het O. In hare aentekeninge op onzen Text, schijnen zy te twiffelen / maer in haere aentekeninge op Heb. 8. stellen zy hare meninge klaarder voor: welck dat men in dezen deele niet moet steunen op de Auctoriteit van Menschen, die seilbaer zijn / maer op de kracht der waarheid.

Wag nader ter zaeke! Hier word dan gesproken van Twee Testamenten en Verbonden, die onderscheiden zijn van het Verbond der Werken, en van het Verbond der Genade in 't gemeen: Het zijn zulke Twee Verbonden, door welke het Genade-verbond, voor en na Christus komste, verscheident-lyk is bebiend / en bedeeft geluorden.

Qua 2

Maer

* Hierom wierde aen Israel zelfs meer Gods genadig voornemen, en danking met hen als in schildery verbeeld, dan in 't slagten van zoo veel heiligen, en der zelve voorbeeldige offeringe: want daer uit zagen zy dat hen sy wel waardig waeren, om even zoo door 't wraekswaerd van Gods soen te worden gedood, enz: maer tevens hoe God uit loutere genadige opgehoordene menschen-liefde sijn eigen Soen hen als Borg, en behoudend had, die eens als het waere Lam Gods zouw geopferd worden, om de sonden der wereld weg te nemen, en dus dat zy noch als wyse verand moesten behouden worden.

Oorspron- gelyke be- tekenis van het woord, hier Ver- bond ver- taeld.

Maer omdat men door het regt verstand der woorden, hoornamentlijk van die Talen, in welke God sijne gedachte verborgentheden aen de Menschen geopenbaerd heeft / ge- raekt tot een regte kennis van zaken, zoo zal het nodig zijn / dat hy dan ook in de eerste plaetse / de kragt en be- tekenis van het Hebreeuwisch woord, dat hier Verbond ber- taeld is / gaen aenwijzen. (Te weten / het woord ברית (Berith) dat Jeremias hier gebuikt / heeft sijn oorspronk* van het woord ברה (Barah) 't welk verkiezen betekent :

Want in een Verbond is een verkiezinge van Personen, tus- schen welke, van zaken over de welke, en van conditien, of voorwaerden op welke, een verdrag en Verbond gemaakt word.

Schoon dit woord nu dikmael in de betekenis van een Verbond genomen / en zoo vertaeld word / zoo beduidt het nochtan zoo wel een Testament, als een Verbond. Dus zeg- gen onze Kanttekenaers op Heb. 9: 17, over de woorden Daaron is hy de Middelaer des Nieuwen Testaments ; het „ Berit, woord berith, dat Jeremias gebuikt Cap. 31 bete- „ kend in het gemeen allerley verbond, ofte contract, „ het „ zo 't zelve tusschen twee partyen gemaakt word / ofte van „ een partye alleen / gelijkt de Testamenten plegen. „ In- „mers dat dit woord niet minder een Testament, als een „ Verbond betekend / blijkt uit Heb. 9: 20 daer Paulus de „ woorden van Moses uit Exod 24: 8. aenhaelt / alwaer „ Moses zegt: Dit is het bloed des verbonds, 't welke de Hee- „ re met u lieden gemaakt heeft, welke woorden van Paulus „ daer ter plaetse dus vertaeld worden : Dit is het bloed des „ Testaments, 't welk God aen u lieden heeft geboden. Altoes „ het blijkt / dat Paulus daer het woord Berith overzet door „ het woord Testament, 't welke niet zoude mogen gechie- „ den / indien dat woord eigentlijk en alleen een Verbond, „ en

* Sommige trekken het zelve af van ברך dat scheppen en alsoo veror- dneren betekend. Anderé van ברה dat in zekere buiging, naer den aerd der Hebreeuwische taal Pihel genaemd, snyden en verdeelen betekend, de- wyl eertyds hy het maeken der verbonden, tot bevestiging der zelve, zekere Breefen aen stukken wierden gesneden, om redenen, die we in 't ver- volg zien zullen. Nog zyn 'er enige, die het van ברך afhaelen, dat ook eeten, of maelyd houden beduid, omdat ouwlings by het maeken der verbonden, beyde verbondene partyen met elkander pleegden te aeten, en een maelyd onderling te houden, als af te nemen is uit Gen. 26: 28; 29; 30. Gen. 31: 44. Exod. 24: 9- 11. welke plaetzen waerdig zyn om aeghen, en hier mede vergeleken te worden.

en ook niet een Testament betekende : zoo Paulus van de woorden van Moses wel overgezet heeft / dat niemand zal ontkennen / zoo volgd daer uit / dat het woord Berith van ook een Testa- ment beduidt.

Het beteke- nd van beyde / t. w. en een Verbond, en een Testament; waerom dat het sountijds door een Testament, en sountijds door een Verbond moet overgezet worden; by es. 24: 5. beschuldigd God den Jooden, dat zy het verbond hebben vernietigd. Daer zoude men het niet wel kunnen overzetten; zy hebben het eeuwige Testament vernietigd: want eigentlijk kan de eeuwige Raad en 't Te- stament Gods van den Mensch niet vernietigd worden / om dat het met Eede bevestigd / en in den dood des Midde- lens vast is; zels een Menschen Testament, dat bevestigd is / en doet niemand te niere, Gal. 3: 15. maer den eisch in het Verbond hre Gemede kan worden overtreden, en de loof van de beloften kan worden verduisterd.

Men jamm- eers dit woord Berith en Diatheke door een Ver- bond, en wa- meer dat door een Testament moet vertaeld wor- den? zier / de- n beduidt het een Testament, als het betekend een- der ziele / de- of aenbrenginge van goederen, zonder onder- toringinge, of enige Eysch, en beding. Maer als het handelingen, of enige Eysch, en beding. Maer als het betekend een- onderling verdrag en onderhandeling, een ti- poling, en toelemminge, van heeft het de be- dandemise van een Verbond. En dat dit woord / 't welk dus zoo wel een Te- stament als Verbond beduidt / gebuikt word / om daer hie- te betekenen het Verbond Gods, is geen wonder / om dat de Verbonden Gods, hebben de natuur en gedaente van een Testament, vernits zy blaegen / en hoornamen uit Gods vrie wille, om enige Erfenis te ge- ven / en om dat daer in / eben als in een Testament, ze- hie goede- de belouft worden. Zoo hebben ook aen de andere vrie- de Testamenten God mede eenigzints de Na- der van een Verbond, omdat God in het openen van sijn- ne Testament en aen de Menschen voorselst enige Conditien, welke hy wa- n haer bedingd, en afschilt / en die de Mensch gelyk volbrin- ken, al hy segt verhooren tot de erfenis van „ dat Testament, en hy zoo sijn Testamenten niet an- „ dars als V- bonds wyze lufft uitbreuen. Nochtan / bewijst „ op alle van V- absolute wille afhangen / zoo hebben zy meest „ op dat van een Testament; sijnre het Verbond Gods eigent- „ lijk van t. w. mental- Verbond met den Mensch, steunende op

het Testament Gods, het welle de oorzaak is van het Verbond, 't geen over dat Testament gemaakt word.

Zoo beduidt het Griekische woord Διαθήκη, (Diatheke) * dat Paulus Hebr. 8. gebuist / om dit woord Berith over te zetten / niet alleen een Verbond, maer ook een Testament; gelijk by Lucas, Cap. 22: 20. de Drinkbeker des Avondmaels genaemd word / het Nieuwe Testament: en dus mede Hebr. 9: 16, 17. Waer een Testament is, daer is het noodzakelyk, dat de dood des Testamentmakers (tusschen) kome. Want een Testament is vast in de dooden; dewyl het nog geen kragt en heeft, wanneer de Testamentmaker leeft. Daer word dat zelve woord gebuist / waer mede Paulus het woord Berith, dat Jeremias hier gebuist / overzet. Ook kan het in die plaets niet wel Verbond overgezet worden: want het is eigentlijk niet waer / dat tot de makinge van een Verbond onder de Menschen, de dood van de Verbond-maker moet tusschen beiden komen / maer in Testamentaire Dispositien is het zeker. Ja! hoewel het Griekische woord διαθήκη zomtjds ook wel word genomen voor een Verbond, zo word het ook niet alleen dijnact genomen voor een Testament, gelijk uit die aengehaelde plaetsen blijkt / maer dat is ook de eigen en natuurlyke betekenis van dit woord, zoo dat het eigentlijk een Testament, en niet als oneigentlijk een Verbond beduidt / Gal. 3: 15, 17. want uit de afkomst en oorspronk van een woord moet men oordeelen van de betekenis des zels: nu dat woord διαθήκη komd van het woord διατίθεσθαι, 't welle eigentlijk betekend / by Testament disponeren, een Testament maken: In die betekenis gebuist het de Heere Christus, Luc. 22: 29. Ik verordineere u het Koninkryk, gelyk myn Vader my dat verordineerd heeft. Daer het woord verordineeren betekend /

* Het word van de Geleerde aangemerkt, dat de Grieken eigentlijk gebruiken twee woorden, om een Verbond te noemen, t. w. διαθήκη Diatheke, als de Verbonds-*Articulen* van de *eene partye* alleen gesteld worden, dat gemeenlik geschied, als een *meerder* met een *minder* een Verbond maekt, en συνθήκη *Synthēke*, als de *Verbonds-*Articulen** van *beide Partyen* gesteld worden, dat doorgaensch geschied, als *twee Gelyke* een Verbond maeken. In de plaetze van διαθήκη is in 't Hebreuws altyd ברית Berith, en in de plaetze van συνθήκη somtyds סכמי סוכים somtyds כשרים. Wanneer nu God een *Verbond* met den *Mensch* maekt, soo moet dat ברית en διαθήκη zyn; vermits God als *Schepper* en *Wetgever* alleen de *Verbonds-*Articulen** voorschryft, en geene *wetten* van 't *Schepper* kan ontfangen.

hend / by Testament maken, en het moet dus vertaelt worden: Ik maek u by Testament, of Testamenteere u, het Koninkryk, gelyk myn Vader my dat by Testament gemaakt heet. En dat het in die plaets zoo moet verstaen worden / blijkt / om dat daer gesproken word alleen van een Dispositie van de zyde van Christus, en niet van een Verbonds-onderhandeling.

Zoo moet hier door het woord Berith, dat Verbond overgezet word / meer een Testament, als een Verbond verstaen worden; niet alleen / omdat het Paulus door een woord vertaelt / dat eigentlijk een Testament beduidt / gelijk wy nu getoond hebben; maer het blijkt ook uit den inhoud van de Profetie zels: omdat de dingen / die vs. 33. beloofd worden / niet anders zijn / als een Vrywillige Gifte en Belofte van Gods zyde; vloeyende uit een eeuwig en onveranderlyk voornemen Gods / dat als een vast Testament is. En daarom als wy die Beloften, en beloofde goederen zels lezen / die tonen ons het vaste, en onveranderlyk voornemen Gods / het welle hy zekerlyk zoude uitvoeren. Maer wy zullen eeter het woord Verbond hier ook behouden / en de betekenis beide van Testament, en Verbond, in onze verdere verklaringe / uithalen en aendzinnen. Want op sijn Testament en vrywillige Belofte, en alle, maekt God een Verbond met de Menschen, als hy den de zelve conditioneel voorgesteld / en afescht gelove en wederzamenheid, en als de Menschen van hunne zyde die conditie toestemmen / en aennemen te volbringen / zoo word Gods Testament van Verbonds-wyze voorgesteld / en het Verbond aan beyde zyden voltrokken.

En nu hadden wy nodig geant / om in 't gemeen aendende de betekenis der woorden voorsz te zeggen / omdat ontrents uit confuse gedagten van de woorden / oft een onduidelik begrip van de zaken ontstaet: Maer als men de woorden wel verstaet / zoo zal men ook klare en onderscheidene begrepen en denkbeelden van de zaken maken. En daerom / nu voorsz getoond zijnde / zoo laet ons nu tot de zaak zelve overgaen.

De wysheit sprekent dan van een Nieuw Testament, en Verbond, dat hy steld tegen een ander Testament en Verbond. In de Schriftuur word van verscheidene Testamenten en Verbonden gesproken; daer in word getuag gemaakt van een Oud, en van een Nieuw Testament, en van een Oud, en Nieuw Verbond.

Omdat nu een yder daer van een klaer begrip mag hebben / zoo zullen wy spreken :

Eerst van 't Verbond Gods in 't gemeen, en van het Verbond der Werken, en van het Verbond der Genade in 't byzonder :

En dan van het Eeuwige Testament der Genade, op welke het Verbond der Genade steunt :

En eindelyk, zullen wy na een nauwkeurige betoginge van deze zaken / gaen onderzoeken de Natuur van het O. en N. T. en Verbond.

Want zoo doende zal men zig van het Een, en van het Ander een klare bevatting kunnen maken / en die zaken van malkanderen wel leeren te onderscheiden.

Het Duitsch woord Verbond koomd af van het woord verbinden. Zulks dat van eigenlyk een Verbond is / (zels na de kragt, en oorsprong van ons Duitsche woord) eene verbintenis / waer in zig verscheidene met malkanderen verbinden, en waer in een onderlinge verbintenis is van onderhandelende Partyen :

Een Verbond onder de Menschen in 't gemeen / is eigenlyk een Onderhandeling, en verdrag tusschen Twee, of meer Personen, om vrede te houden / daer ze is / of te maken / daer ze niet en is / en zonderlinge vriendschap te oefenen / en te onderhouden / onder zekere voorwaerden, en Condities, by de Onderhandelaers verkoren / en vastgesteld / met wederzijdse beloften, of bedreigingen over de Partye, die de hedongene Voorwaerden niet na en koomd / maer overtreed : 't wesk zy dan ook plegtiglyk beveltingen, 't zy door Eedzweeringen, 't zy door Handtekening, ofte enige uiterlyke tekenen en plegtigheden.

Zodanige Onderhandeling heeft wel eigenlyk plaats tusschen de zulkie / die of malkanderen gelyk zyn van Staet en Conditie, of immers die malkanderen eenige nuttigheid kunnen toebrengen / en als andere vry zijnde / zig kunnen en mogen verbinden. Zoo is 'er een Trouw-Verbond, en den Eed des Huwelyks * tusschen Man en Vrouw, waer in zy beide aen malkanderen door een verdrag van standvastige liefde, gezelschap / en sojge verbonden zyn. Mal 2: 14.

Zy

* Dit merken wy hier vooraf te meer aen, wyl het Verbond Gods met den uilverkorenen Sondaer ook de gedaente van een Egt- en Trouw-Verbond heeft, waer in God als de Man van de Gelovige, en zy als sijn Bruid, en Wyf doorgaens voorkomen, zoo als wy op het stor van vers 32. alwaer staet, hoewel ik ze getrouwd hadde, nader zullen toonen.

Zy is dog uwe gezellinne, en de Huisvrouw uwes Verbonds. Zoo is 'er een Verbond van vrede, * van vriendschap, en onbetlinge hulpe en verdediging, tusschen Volkeren en Volkeren, en der zelver Opper-hoofden : of ook wel tusschen byzondere Personen, als David en Jonathan, 1 Sam. 18: 3. Jonathan en David maekten een Verbond; namentlyk om voor malkanderz welzyn sojge te dragen. Het geschied ook somtijden wel tusschen Personen van ongelyken staet, en conditie, als van een Overwinnaer met sijne overwonene Lys-eigenen; 't geen dan van den Meerder wel geschied uit enkele goedwilligheid; dog eens zijnde aengegoen / zoo is / en word de verbintenis wederzyds. En zulk een onderling Verbond word dan bevestigd en vastgemaakt / wanneer de Condities, en de Beloften van het zelve voorgesteld / en wederzyds aengenomen / en toegestemd worden; waer in de eigentijke Natuur van een Verbond bestaet.

Maer is dusdanigen onderhandeling tusschen die geene, die malkanderen ongelyk zyn / iets wonderz / en zetsaems / ongelyk groter en wonderlijker is het / dat 'er zels is / en zyn kan een Verbond van vrede, van liefde, en onderlinge vriendschap, en gemeenschap, tusschen God den Schepper, en Opper-Heer van dit Geheel-Al, en tusschen sijne Schepzelen; Na tusschen Hem dien zaligen en Heiligen God, en het nietig en zondig Schepzel, en daerom overhuwerdig onze ernstige overdenkinge.

Het Verbond Gods met den Mensch in 't gemeen, is eene Onderhandeling tusschen God, en den Mensch, aengaende de wyze, om het Hoogste Goed te verkrijgen / waer in God van sijne kant voorgesteld zekere Beloften, en Dreigementen, en afeischt de volbrenginge van zekere Condities, om het beloofde goed te verkrijgen; welke de Mensch toelennende, en getrouwelijkt nakomende, zoo heeft hy regt om de Goederen des Verbonds te verwagten.

Om de Natuur van de Verbonden Gods wel te verstaen / zoo moet men agt geben :

I. I. I.

I. O. I.

* Waerom ook het Verbond Gods met den Uilverkorenen Sondaer wel duidelyk in de Schrift een Vrede-Verbond, of het Verbond van Jehovahs Vrede. Jes. 54: 10. genaemd word, als hebbende volkomen de gedaente van een Vrede-Verbond; gemerkt God daer in als de hoge beleedigde Partij, om vrye gunste een zalig Vrede-verdrag op de heuchelike Condities van uitsluit, en met de zulke, die sijne vyanden waeren, in vrede en vriendschap beloofd te zullen leven.

Beschryving van 't verbond Gods met den mensch.

Wat eigenlyk een verbond is.